

UNIVERSITEIT TWENTE.

COVID-19 EN DE “INTELLIGENTE LOCKDOWN” IN DE OGEN VAN DE BURGERS: DEEL 2

Opvattingen van burgers over de institutionele prestaties van de lokale en nationale overheid en de lockdown-maatregelen

COLOFON

UITGAVE

Twente Universiteit
Postbus 217
7500 AE Enschede

DATUM

september 2020

AUTEURS

Dominika Proszowska
Giedo Jansen

COPYRIGHT

© Universiteit Twente, Nederland.

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enigerlei wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de Universiteit Twente.

INHOUDSOPGAVE

Over dit onderzoek	4
Over deze studie	4
De context	4
In dit rapport	4
Gegevens	5
Financiering	5
Belangrijkste bevindingen (begin april 2020)	6
1 Opvattingen over de prestaties van verschillende instellingen tijdens de eerste crisisweken	7
1.1 Opvattingen over de prestaties van instellingen volgens de Nederlandse bevolking	7
1.2 Opvattingen over de prestaties van instellingen naar verschillende sociaaleconomische groepen	8
1.3 Opvattingen van verschillende groepen op de arbeidsmarkt over de institutionele prestaties	10
1.4 Opvattingen over de institutionele prestaties volgens de nabijheid van COVID-19	11
2 Lokale en nationale overheid: opvattingen over crisisbeheersing tijdens de eerste crisisweken	12
2.1 Opvattingen over de lokale en nationale corona-crisisbeheersing onder de Nederlandse bevolking	12
2.2 Opvattingen over de lokale en nationale corona-crisisbeheersing volgens verschillende demografische groepen	14
2.3 Arbeidsmarkt positie en opvattingen over de lokale en nationale crisisbeheersing	15
2.4 Opvattingen over de lokale en nationale crisisbeheersing en het aantal corona-infecties	16
2.5 Opvattingen over de crisisbeheersing en partijvoorkeur	16
3 Opvattingen over De lockdown-maatregelen tijdens de eerste weken van de pandemie	18
3.1 Opvattingen over de lockdown-maatregelen	18
3.2 Opvattingen over de lockdown-maatregelen naar leeftijd en opleiding	21
3.3 Opvattingen over de lockdown-maatregelen volgens burgers met verschillende posities op de arbeidsmarkt	22
3.4 Opvattingen over de lockdown-maatregelen en de nabijheid van het coronavirus	22
3.5 Opvattingen over de lockdown-maatregelen en partijvoorkeur	23
In het volgende verslag	24

OVER DIT ONDERZOEK

Over deze studie

De recente uitbraak van de coronavirus/COVID-19 en de met het oog daarop genomen beleidsmaatregelen van de overheid bieden een unieke gelegenheid om de vraag te beantwoorden welke factoren het gedrag van burgers in tijden van een pandemie bepalen. Deze vraag is vooral relevant in Nederland, waar de overheid afzag van stringente beperkingen van de vrijheid van individuele burgers en de risicobeheersing in belangrijke mate werd overgelaten aan ieders individuele verantwoordelijkheid. Tegen die achtergrond is het cruciaal om te weten wie, waarom en onder welke voorwaarden meer geneigd is om overheidsadviezen te volgen en zich aan de vastgestelde richtlijnen te houden. Aangenomen wordt immers dat het crisismanagement en de naleving van adviezen en richtlijnen door de burgers in de eerste crisisfase bepalend is voor de latere impact van pandemieën.

Het doel van ons onderzoek is bij te dragen aan een beter inzicht in de opvattingen en reacties van Nederlandse burgers tijdens deze cruciale beginfase. Dit inzicht kan van belang zijn voor het begrip van de mogelijke effectiviteit van gemaakte beleidskeuzes en voor het trekken van lessen met het oog op toekomstige strategieën voor de beheersing van (gezondheids)crises.

De context

De gepresenteerde gegevens zijn afkomstig uit de begindagen van de coronacrisis in Nederland, en zijn verzameld tussen 3-5 april 2020. Tot 1 april 2020 registreerde de Nederlandse overheid 13.614 mensen die positief testten op COVID-19, 5.159 mensen die in het ziekenhuis waren opgenomen en 1.173 doden in verband met de COVID-19-infectie¹. Het virus trof sommige provincies in veel grotere mate dan andere; Noord-Brabant, Gelderland, Limburg, Noord- en Zuid-Holland hadden te maken met aanzienlijk meer COVID-19 patiënten dan andere delen van het land. Op 23 maart heeft de Nederlandse regering een "intelligente lockdown" ingevoerd om de verspreiding van het virus in te dammen en onder controle te houden. De dataverzameling dateert dus van vóór de versoepeling van sommige maatregelen in de periode mei-juli 2020.

In dit rapport

Deze bijdrage is het tweede rapport van de reeks waarin in de eerste weken de impact van de COVID-19 pandemie en de bijbehorende beleidsmaatregelen op de Nederlandse burgers worden onderzocht. In de eerste bijdrage werd er gekeken naar de opvattingen van burgers over hun beleving van de eerste weken van de COVID-19 crisis en over de gevolgen voor hun leven, gezondheid en vertrouwen in informatiebronnen. Deze bijdrage onderzoekt hoe burgers de reactie van de (nationale en lokale) overheid op de pandemie ervaren en of deze opvattingen verschillen tussen burgers van verscheidende sociaaleconomische achtergronden en naar de nabijheid van het virus in hun directe omgeving.

¹ Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (2020). Epidemiologische situatie COVID-19 in Nederland - RIVM 01-04-2020, <https://www.rivm.nl/sites/default/files/2020-04/Epidemiologische%20situatie%20COVID-19%201%20april%202020.pdf>.

In hoofdstuk 1 wordt er gekeken naar de opvattingen van burgers met betrekking tot de institutionele prestaties van de overheid tijdens de coronacrisis. Hierbij wordt er ingezoomd op de gepercipieerde prestaties van de nationale en lokale overheid, de minister-president en de burgermeesters, maar ook de Europese Unie, de gezondheidszorg en het RIVM. Hoofdstuk 2 analyseert in detail de beoordelingen van burgers ten aanzien van de crisisbeheersing van zowel de nationale en lokale overheid: zijn burgers van mening dat de overheid snel reageerden op de verspreiding van het virus en het beste met hen voor heeft? En: hoe beoordelen ze de competenties en effectiviteit van de geïmplementeerde maatregelen van de overheid en zijn hun beslissingen duidelijkheid en transparant. Verder geeft hoofdstuk 3 een indicatie van de publieke opinie met betrekking tot zeven lockdown-maatregelen en wordt er onderzocht of opvattingen verschillen tussen verscheidene segmenten van de samenleving.

Gegevens

De gepresenteerde gegevens zijn afkomstig van een onderzoek dat op 3-5 april 2020 in Nederland is uitgevoerd. De online vragenlijst is door I&O Research verspreid onder een representatieve steekproef van de Nederlandse volwassen bevolking van 18 jaar en ouder. De steekproef is representatief met betrekking tot populatiekenmerken, zoals geslacht, leeftijd (3 groepen), opleiding (3 categorieën) en geografische spreiding (4 Nielsen-regio's). De responsgroep bestaat uit 1960 respondenten. De contextuele informatie over coronabesmettingen op gemeentelijk niveau is afkomstig uit officiële RIVM-informatie, samengesteld door Esri Nederland².

Bij onderzoek is er sprake van een betrouwbaarheidsinterval en onnauwkeurigheidsmarges. In dit onderzoek gaan we uit van een betrouwbaarheid van 95 procent. Bij een steekproef van 1.960 uitkomst van 50 procent is er sprake van een marge van plus of min 2 procent. Alle gerapporteerde resultaten (verschil in gemiddelden, correlaties enz.) zijn statistisch significant op $p < .05$, tenzij uitdrukkelijk anders vermeld.

Financiering

Dit project is bekostigd door: de vakgroep Public Administration (Bestuurskunde) van Twente Universiteit, het BMS COVID19 fonds van de Faculteit Behavioural, Management and Social Sciences, het Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties en het kaderprogramma voor onderzoek en innovatie van de Europese Unie Horizon 2020 in het kader van de Marie Skłodowska-Curie-subsidieovereenkomst nr. 722581.

² Gegevens opgehaald op 12.05.2020 van https://services.arcgis.com/nSZVuSZiHpEZZbRo/arcgis/rest/services/Coronavirus_RIVM_vlakken_historie/FeatureServer/0.

BELANGRIJKSTE BEVINDINGEN (BEGIN APRIL 2020)

- Tijdens de eerste weken van de crisis, hadden de Nederlandse burgers een erg positieve kijk op hoe de gezondheidszorg en het RIVM omgingen met de corona crisis. Ook was 80% van de respondenten positief te spreken over de prestaties van de minister-president en de nationale regering. Ter vergelijking werden de lokale overheden en burgemeesters door minder dan 50% van de respondenten positief beoordeeld over hun optreden tijdens de eerste crisisweken;
- Over het algemeen zijn werklozen en studenten het minst tevreden over hoe verschillende instellingen hebben gepresteerd tijdens de eerste weken van de coronacrisis;
- Op vier van de vijf aspecten van crisisbeheersing (d.w.z. competenties, het beste voorhebben, effectiviteit en duidelijkheid en transparantie van de beslissingen), scoorde de nationale overheid substantieel hoger dan de lokale overheid. De reactietijd van zowel de nationale en lokale overheid op de virusverspreiding werd echter neutraal beoordeeld (d.w.z. niet positief of negatief);
- De opvattingen over de reactie van de regering op de verspreiding van COVID-19 varieerden tussen leeftijdsgroepen: jongeren waren in tegenstelling tot andere leeftijdsgroepen eerder ontevreden over de reactietijd van de nationale en lokale overheden tijdens de eerste weken van de coronacrisis;
- De lockdown-maatregelen ontvingen tijdens de eerste weken na hun implementatie relatief veel steun. Ook heerste er een sterke consensus over de vraag of de maatregelen passend waren. Als maatregelen al werden bekritiseerd, dan vond men ze eerder te soepel dan te streng;
- De twee lockdown-maatregelen die het vaakste als te soepel werden beoordeeld waren: het beperken van religieuze bijeenkomsten tot 30 deelnemers (verondersteld dat de deelnemers ten allen tijde 1,5 meter afstand van elkaar houden) en het beperken van internationaal verkeer (“Nederland heeft de grenzen gesloten voor mensen van buiten Europa, en raadt iedereen af om naar het buitenland te reizen”);
- Jongeren waren vaker van mening dat de maatregelen voldoende waren, terwijl ouderen deze vaker te soepel vonden. Studenten vonden de maatregelen over het algemeen iets te streng. Verder waren er weinig verschillen in opvattingen tussen mensen met verschillende posities op de arbeidsmarkt.

1 OPVATTINGEN OVER DE PRESTATIES VAN VERSCHILLENDE INSTELLINGEN TIJDENS DE EERSTE CRISISWEKEN

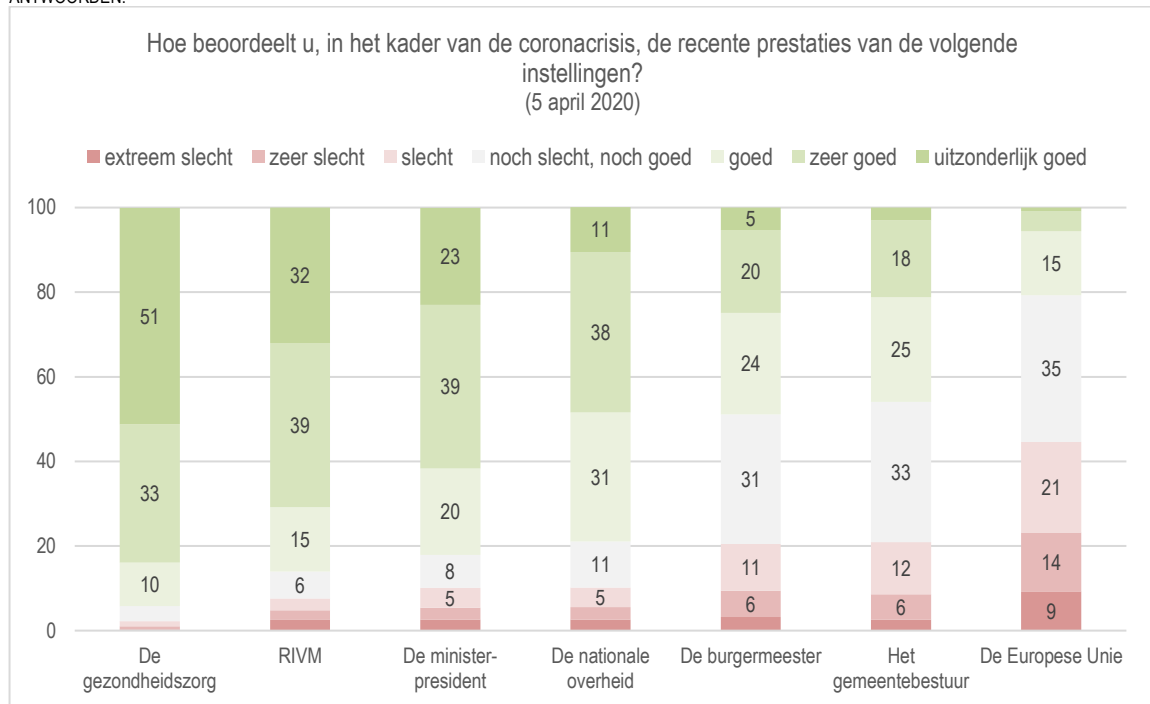
Het beheersen van een crisis tijdens pandemieën vereist nauwe samenwerkingen tussen diverse instellingen en overheidslagen. De opvattingen van de burgers over de prestaties van de instellingen tijdens de coronacrisis zijn daarbij een belangrijke vorm van feedback voor beleidsmakers. In dit hoofdstuk wordt er in kaart gebracht welke instellingen als het meest succesvol werden gezien in het beheersen van de crisis tijdens de beginfase (d.w.z. begin april 2020). Paragraaf 1.1 beschrijft in meer detail hoe de prestaties van de Rijksoverheid, de premier, lokale overheid en burgermeesters werden beoordeeld door de burgers. Verder wordt er ook gekeken naar de opvattingen over de prestaties van de Europese Unie, de gezondheidszorg en het Rijksinstituut voor Volksgezondheid en Milieu (RIVM). De hiernavolgende paragrafen bespreken de verschillen tussen de opvattingen van respondenten uit diverse sociaaleconomische groepen (paragraaf 1.2), verschillende groepen op de arbeidsmarkt (paragraaf 1.3) en tot slot Provincies en gemeenten met uiteenlopende aantallen (geregistreerde) corona-besmettingen (paragraaf 1.4).

1.1 Opvattingen over de prestaties van instellingen volgens de Nederlandse bevolking

Figuur 1 toont de verdeling van de opvattingen met betrekking tot de prestaties van verschillende instellingen tijdens de coronacrisis. De respondenten werd gevraagd om de prestaties van zeven instellingen of personen te beoordelen op een schaal van 1 tot 7, waarbij 1 staat voor 'extreem slecht' en 7 voor 'uitzonderlijk goed'. We zien dat de meerderheid van de respondenten (51%) het aanpakken van de crisis door gezondheidszorg uitzonderlijk goed beoordeelden; in totaal beoordeelde 94% de prestaties positief. Verder beoordeelden 86% van de respondenten de prestaties van het RIVM positief en 32% zelfs uitzonderlijk goed. Ook minister-president Mark Rutte werd beoordeeld op zijn prestaties tijdens de crisis, waarbij 82% van de respondenten deze als positief beoordeelden en 23% was van mening dat hij de crisis zelf uitzonderlijk goed aanpakte. Daarnaast werd de nationale overheid positief beoordeeld door 80% van de respondenten en 11% vond de prestaties zelf uitzonderlijk goed.

De respondenten waren aanzienlijk minder positief te spreken over de prestaties van de andere politieke instellingen. Minder dan de helft oordeelde positief over de prestaties van zijn of haar burgermeester (49%), de lokale overheid (46%) of de Europese Uni (21%). De presentaties van deze overheidslagen (actoren) werd zelf negatief beoordeeld door respectievelijk 20%, 21% en 44% van de respondenten. Het opvallende aan deze drie politieke actoren is dat het antwoord 'noch slecht, noch goed' het vaakst is werd gegeven (tussen 31% en 35%). Dit kan duiden op een relatieve onzichtbaarheid van burgemeesters, het lokale bestuur en de Europese Unie met betrekking tot de coronacrisis. Immers tijdens de eerste weken van de crisis waren de minister-president en de nationale overheid de voornaamste en meest zichtbare actoren in de aanpak van de opkomende pandemie.

FIGUUR 1. OPVATTINGEN OVER DE INSTITUTIONELE PRESTATIES MET BETREKKING TOT DE CORONACRISIS OP 5 APRIL 2020 - PERCENTAGE VAN DE ANTWOORDEN.

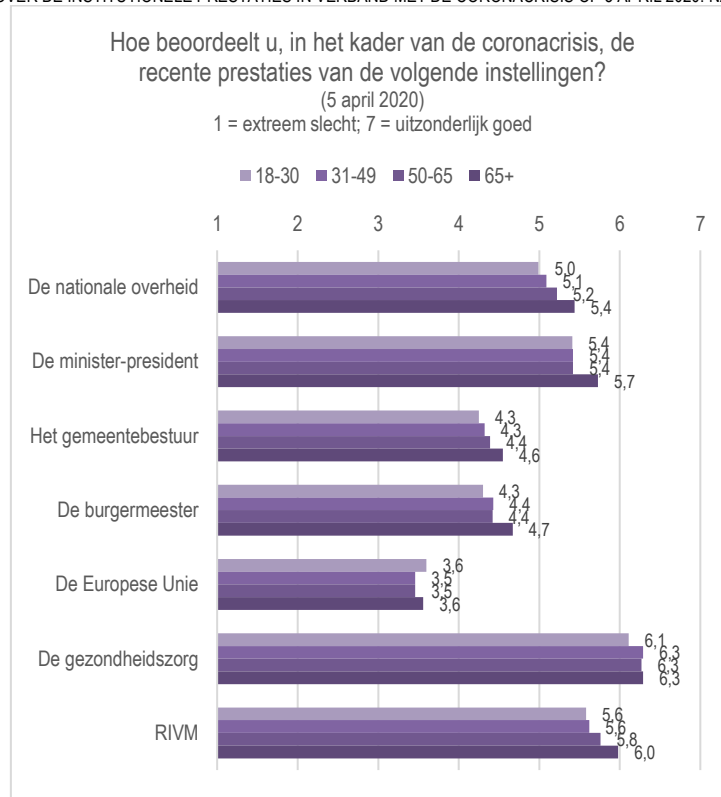

1.2 Opvattingen over de prestaties van instellingen naar verschillende sociaaleconomische groepen

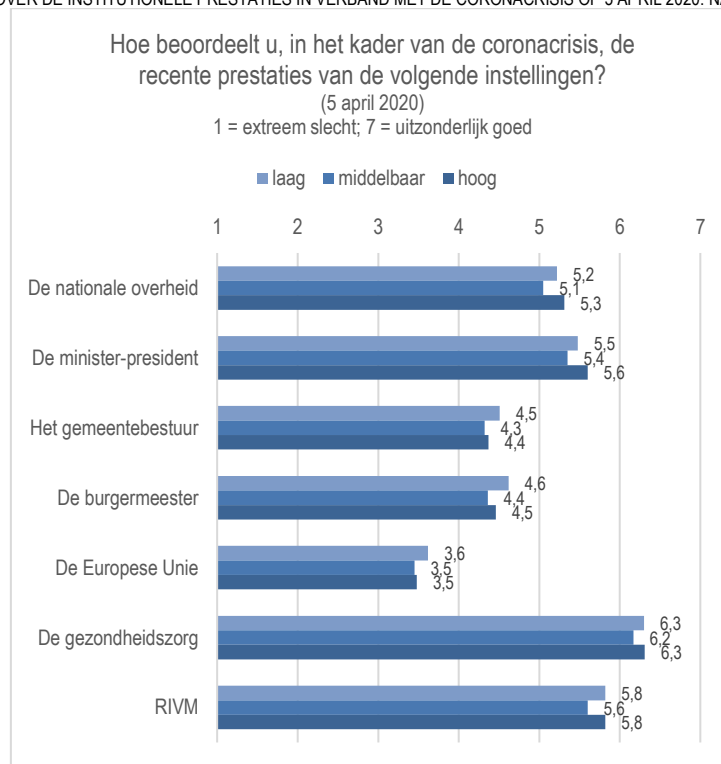
Figuur 2 toont de verschillen in opvattingen over de prestaties van de instellingen voor diverse leeftijdsgroepen. Met behulp van een ANOVA-toets zijn we nagegaan in hoeverre de gemiddelde oordelen van verschillende leeftijdsgroepen significant van elkaar verschillen. Hieruit blijkt dat er geen significante verschillen zijn in hoe de leeftijdsgroepen de Europese Unie en de gezondheidszorg beoordelen in relatie tot de coronacrisis. Met betrekking tot de andere instellingen (d.w.z. de nationale en lokale overheid, de minister-president, burgemeesters en het RIVM) zijn de 65-plussers positiever over de geleverde prestaties dan welke ander leeftijdsgroep dan ook. De beoordelingen van de andere leeftijdsgroepen zijn echter vergelijkbaar met elkaar.

Daarnaast toont figuur 3 dat de verschillen in opvattingen over de prestaties naar opleidingsniveau vrij gering zijn. Ten opzichte van zowel hoger- en lageropgeleiden zijn respondenten in de midden-groep iets minder positief over het optreden van politieke instellingen tijdens de coronacrisis. De verschillen in gemiddelden met betrekking tot de prestaties van de Europese Unie tijdens de eerste crisisweken werden door respondenten van alle opleidingsniveau het minst positief beoordeeld.

FIGUUR 2. OPVATTINGEN OVER DE INSTITUTIONELE PRESTATIES IN VERBAND MET DE CORONACRISIS OP 5 APRIL 2020: NAAR LEEFTIJD.

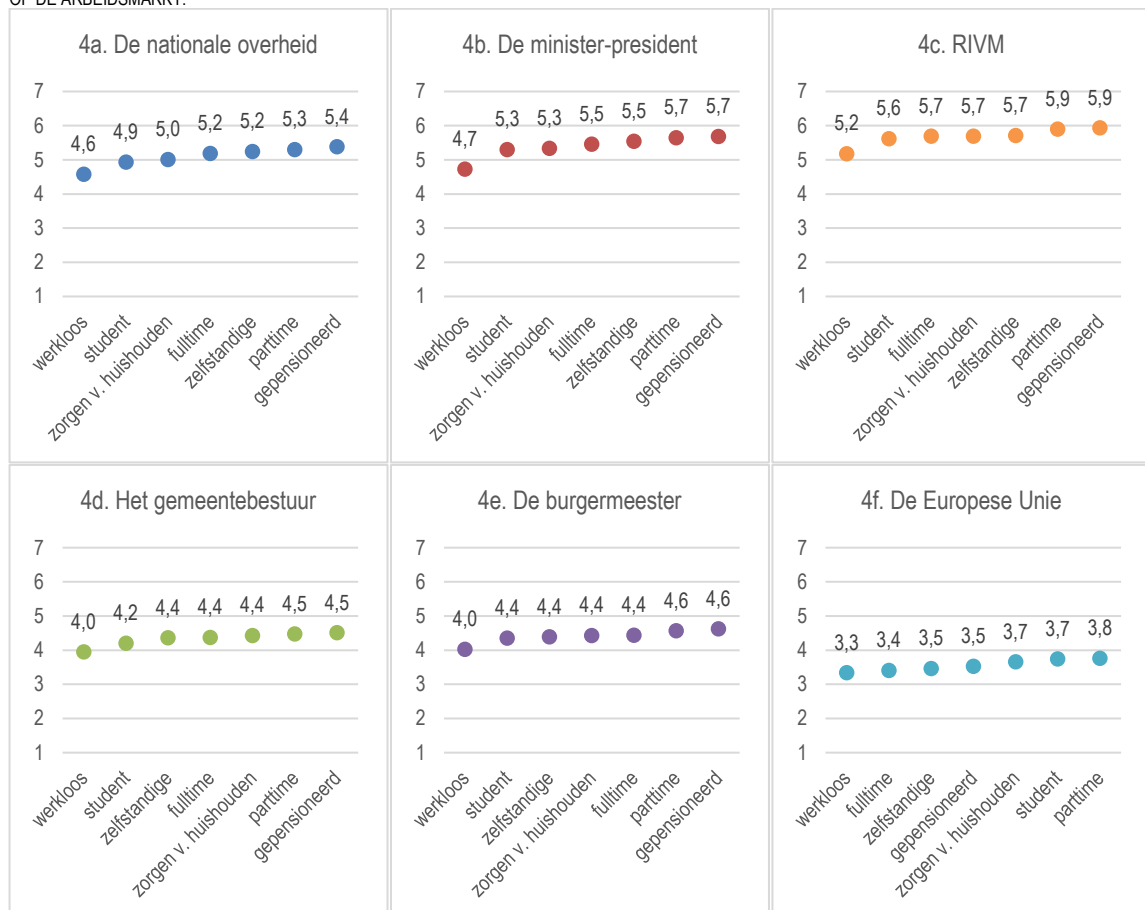
FIGUUR 3. OPVATTINGEN OVER DE INSTITUTIONELE PRESTATIES IN VERBAND MET DE CORONACRISIS OP 5 APRIL 2020: NAAR OPLEIDINGNIVEAU.

1.3 Opvattingen van verschillende groepen op de arbeidsmarkt over de institutionele prestaties

De opvattingen over de institutionele prestaties tijdens de coronacrisis variëren ook onder mensen met verschillende posities op de arbeidsmarkt (zie figuur 4). De opvattingen over de gezondheidszorg zijn niet weergegeven in de figuur. De gemiddelde opvattingen wijken hier niet significant van elkaar af, dat wil zeggen: alle onderzochte groepen zijn erg positief over de prestaties van de gezondheidszorg tijdens de eerste crisisweken. Figuur 4 laat zien dat werklozen het minst tevreden waren over de prestaties van elk van de instellingen. Daaropvolgend waren de student over het algemeen het minst tevreden, met name als het gaat om de prestaties van de nationale en lokale overheid. Opmerkelijk is dat hoewel de crisis naar verluidt veel grotere gevolgen had voor de financiën van zelfstandigen dan voor voltijdse werknemers³, deze twee groepen prestaties van diverse instellingen nagenoeg hetzelfde beoordelen: alle overheidslagen/instellingen behalve de EU werden positief beoordeeld door zowel (full-time) werknemers als zelfstandigen. Vervolgens waren deeltijdwerknemers – soms ook gezien als een onzekere vorm van werk – zelf (iets) méér tevreden met de prestaties van de instellingen dan de full-time werknemers (verschil in gemiddelden tussen 0,1 en 0,4).

FIGUUR 4. OPVATTINGEN OVER DE INSTITUTIONELE PRESTATIES IN VERBAND MET DE CORONACRISIS OP 5 APRIL 2020: VERSCHIL TUSSEN GROEPEN OP DE ARBEIDSMARKT.

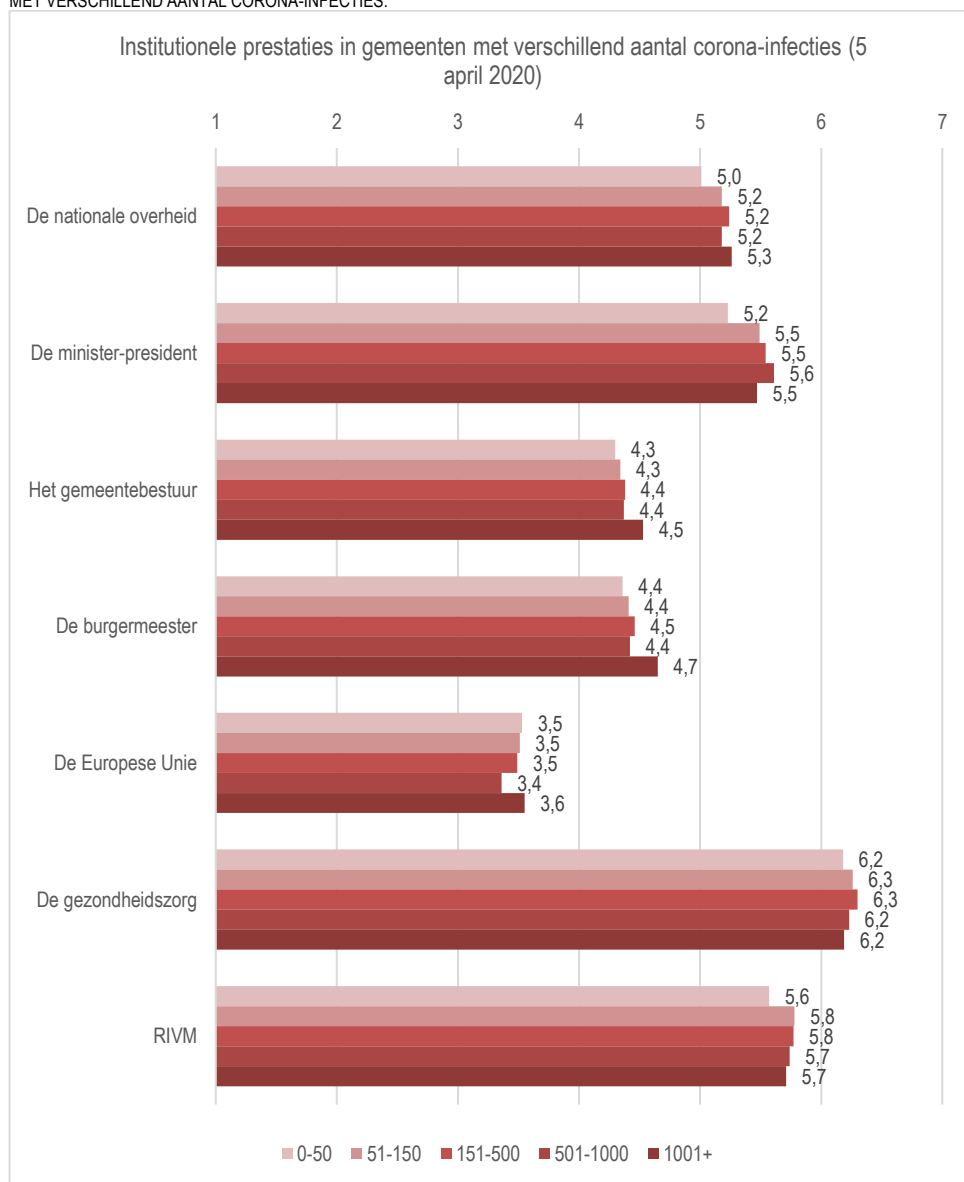

³ Proszowska, Jansen and Denters (2020). COVID-19 en de “intelligente lockdown” in de ogen van de burgers: deel 1. https://coronapapers.nl/uploads/media_item/media_item/142/63/COVID-19-en-De-intelligente-lockdown-in-de-ogen-van-de-burgers-deel-1-1593776614.pdf.

1.4 Opvattingen over de institutionele prestaties volgens de nabijheid van COVID-19

Voor de meeste instellingen waren de prestatiebeoordelingen redelijk vergelijkbaar tussen plaatsen met hoge en lage aantallen corona-infecties (zie figuur 5). Het betreft het cumulatieve aantal infecties per gemeente ten tijde van ondervraging (begin april 2020). De statistische testen toonden alleen een zwakke positieve correlatie tussen het aantal corona-infecties in een gemeente en de beoordelingen betreffende lokale overheid (0,061) en burgemeester (0,076). Ook bleek dat een hoger aantal corona-infecties in de gemeente van de respondent, de prestatie beoordelingen (lichtelijk) verhoogde over nationale overheid (Pearson-correlatie $r = 0,045$).

FIGURE 5. OPVATTINGEN OVER DE INSTITUTIONELE PRESTATIES IN VERBAND MET DE CORONACRISIS OP 5 APRIL 2020: VERSCHIL TUSSEN GEMEENTEN MET VERSCHILLEND AANTAL CORONA-INFECTIES.

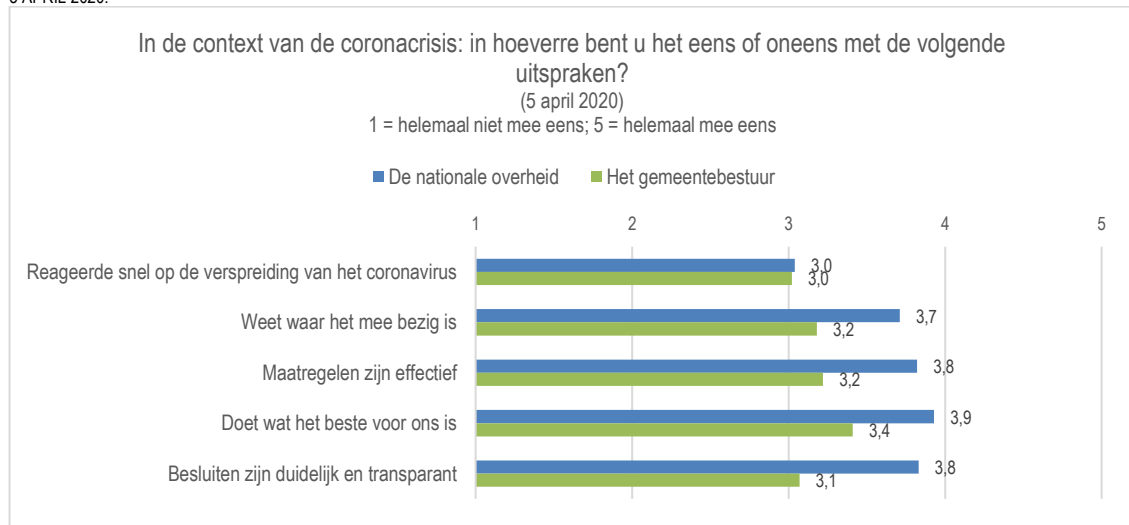
2 LOKALE EN NATIONALE OVERHEID: OPVATTINGEN OVER CRISISBEHEERSING TIJDENS DE EERSTE CRISISWEKEN

In dit hoofdstuk verkennen we de publieke opinie over verschillende aspecten van de nationale en lokale overheden corona-crisisbeheersing tijdens de eerste weken van de uitbraak in april 2020. Uit de gegevens van hoofdstuk 1 blijkt dat mensen de prestaties van de nationale overheid met betrekking tot de coronacrisis positiever beoordelen dan de prestaties van de lokale overheid. In dit hoofdstuk gaan we dieper in op het verschil tussen opvattingen over de nationale en lokale overheid, en kijken we naar welke specifieke aspecten van crisisbeheersing meer succes hadden op het nationale niveau dan op het lokale niveau. Hiervoor vergelijken we de opvattingen van mensen over de nationale en lokale crisisbeheersing op vijf gebieden: 1. reactietijd ('de overheid reageerde snel'), 2. competentie ('weet waar het mee bezig is') en 3. het beste voorhebben met de burgers ('doet wat goed voor ons is'), 4. effectiviteit ('maatregelen zijn effectief') en 5. transparantie ('besluiten zijn duidelijk en transparant'). Paragraaf 2.1 analyseert de perceptie van de Nederlandse bevolking als een geheel en de daar op volgende paragrafen vergelijken de opvattingen van mensen van verschillende leeftijden en onderwijsachtergronden (paragraaf 2.2) en wederom onder de verschillende groepen op de arbeidsmarkt (paragraaf 2.3) en de provincies (paragraaf 2.4).

2.1 Opvattingen over de lokale en nationale corona-crisisbeheersing onder de Nederlandse bevolking

Figuur 6 toont de percepties van burgers over de verschillende aspecten crisisbeheersing van de nationale en lokale overheden tijdens de eerste weken van de coronacrisis. Deze opvattingen zijn gemeten op een schaal van 1 tot 5, waarbij 1 staat voor 'helemaal niet mee eens' en 5 voor 'helemaal mee eens'. Met betrekking tot de vijf aspecten van de crisisbeheersing scoorden zowel de nationale als de lokale overheid het hoogst op het aspect 'beste voorhebben' (respectievelijk 3,9 en 3,4). Dit aspect drukt uit dat de overheid doet wat het beste is voor de burgers. Beide overheidslagen werden het minst positief beoordeeld op hun reactietijd ten aanzien van het indammen van het virus (3,0). Verder beoordeelden de respondenten de nationale overheid vrijwel op elk aspect hoger dan de lokale overheid, met uitzondering van de gepercipieerde reactietijd waar de evaluaties van de lokale en nationale overheid nagenoeg aan elkaar gelijk waren (verschillen statistisch niet significant). De nationale overheid zou beter dan lokale gemeenten weten waar mee ze bezig is tijdens de coronacrisis (gemiddeld 3,7 tegenover 3,2) en doen wat goed is voor de burgers (3,9 tegenover 3,4). Daarnaast werden de maatregelen van nationale overheid als effectiever beoordeeld (3,8) vergeleken met die van de lokale overheid (3,2) en werd de nationale overheid gezien als duidelijker en transparanter in de besluitvorming rondom corona (3,8 tegen 3,1).

FIGUUR 6. OPVATTINGEN OVER DE VERSCHILLENDE ASPECTEN VAN DE CORONA-CRISISBEHEERSING DOOR DE NATIONALE EN LOKALE OVERHEID OP 5 APRIL 2020.

FIGUUR 7. OPVATTINGEN OVER DE VERSCHILLENDE ASPECTEN VAN DE CORONA-CRISISBEHEERSING DOOR DE NATIONALE EN LOKALE OVERHEID OP 5 APRIL 2020 - PERCENTAGE VAN DE ANTWOORDEN.

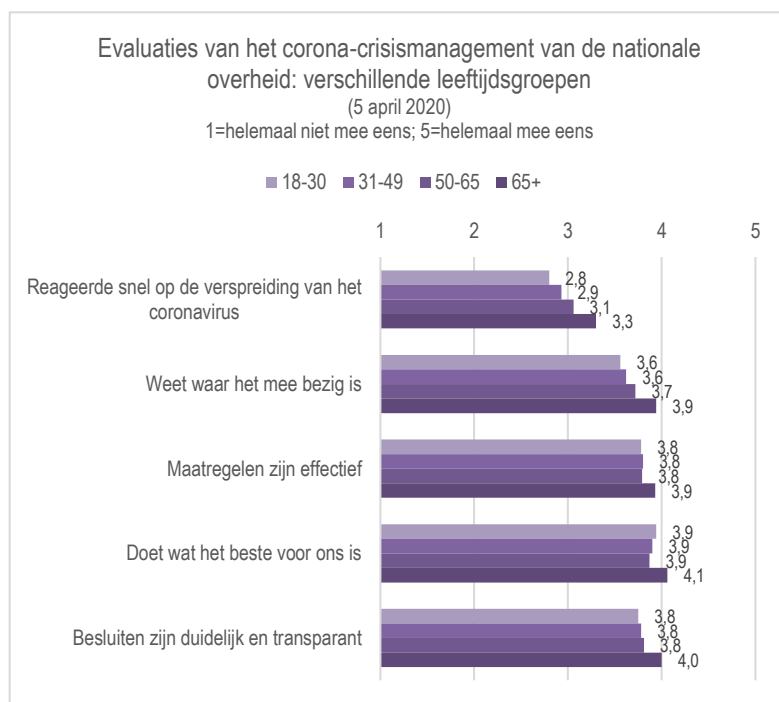

Figuur 7 gaat nader in op de opvattingen van de respondenten over de nationale en lokale corona-crisisbeheersing. In plaats van gemiddelden zoals in de voorgaande figuur, worden hier de percentages weergegeven op de antwoordcategorieën. Zoals ook al uit de voorgaande figuur bleek, werd de nationale overheid op de meeste aspecten positiever beoordeeld dan de lokale overheid.

Echter, een opvallend verschil tussen de lokale en landelijke overheid is het relatief grote aantal respondenten dat het antwoord 'niet mee een en niet mee oneens' gaf wanneer hen werd gevraagd de lokale overheid te beoordelen. Dit antwoord werd door 37% tot 45% van de respondenten gegeven. Ter vergelijking, slechts 16% tot 30% van de respondenten gaf een dergelijke reactie op de vragen over crisisbeheersing door de nationale overheid. Het antwoord 'niet mee eens, niet mee oneens' werd het vaakst gegeven met betrekking tot de reactietijd van de lokale overheid. Deze figuur toont dus niet alleen aan dat in begin april de corona-crisisbeheersing van de nationale overheid aanzienlijk positiever werd beoordeeld dan die van de lokale overheden. Maar de figuur laat eveneens zien dat de lagere beoordelingen voor de lokale overheid deels te wijten zijn aan een relatief grote groep respondenten die geen uitgesproken opvatting heeft over de lokale overheid ("niet mee eens, noch mee oneens"). Dit vloeit mogelijk voort uit het feit dat gemeentebesturen minder zichtbaar waren in de eerste fase van crisisbeheersing, en het nieuws over de aanpak van de corona crisis werd gedomineerd door landelijke politieke actoren.

2.2 Opvattingen over de lokale en nationale corona-crisisbeheersing volgens verschillende demografische groepen

FIGUUR 8. EVALUATIES VAN HET CORONA-CRISISBEHEERSING VAN DE RIJKSOVERHEID DOOR VERSCHILLENDE LEEFTIJDGROEPEN OP 5 APRIL 2020.

Figuur 88 toont hoe diverse leeftijdsgroepen de aspecten van het nationale corona-crisisbeheersing beoordelen. Het blijkt dat ouderen positiever zijn over de aanpak van de crisis dan jongeren. Ouderen – met name van 65 jaar en ouder - vinden vaker dat de overheid snel reageerde, wist waar ze mee bezig was, het beste doet, en transparant. Enkel de opvattingen over de effectiviteit van de maatregelen verschillen niet significant naar leeftijd.

Figuur 8 gaat over de beoordeling van de nationale overheid. Een vergelijkbare analyse voor de lokale overheid (niet in een figuur) toont dat leeftijd op het lokale niveau geen rol speelt in de

opvattingen over de meeste crisis-beheersingsaspecten (de verschillen in gemiddelden waren niet statistisch significant). Alleen daar waar het de reactietijd van de lokale overheid betreft zien we verschillen tussen leeftijdsgroepen. Jongeren zijn iets negatiever over de snelheid waarmee de lokale overheid op de coronacrisis reageerde dan ouderen. (2,9 voor mensen onder de 30, ten opzichte van 3.2 voor mensen boven de 65). Hoewel de verschillen niet overdreven moeten worden, zien we dus dat jongeren de reactietijd van zowel de lokale als nationale overheid negatiever beoordelen dan ouderen.

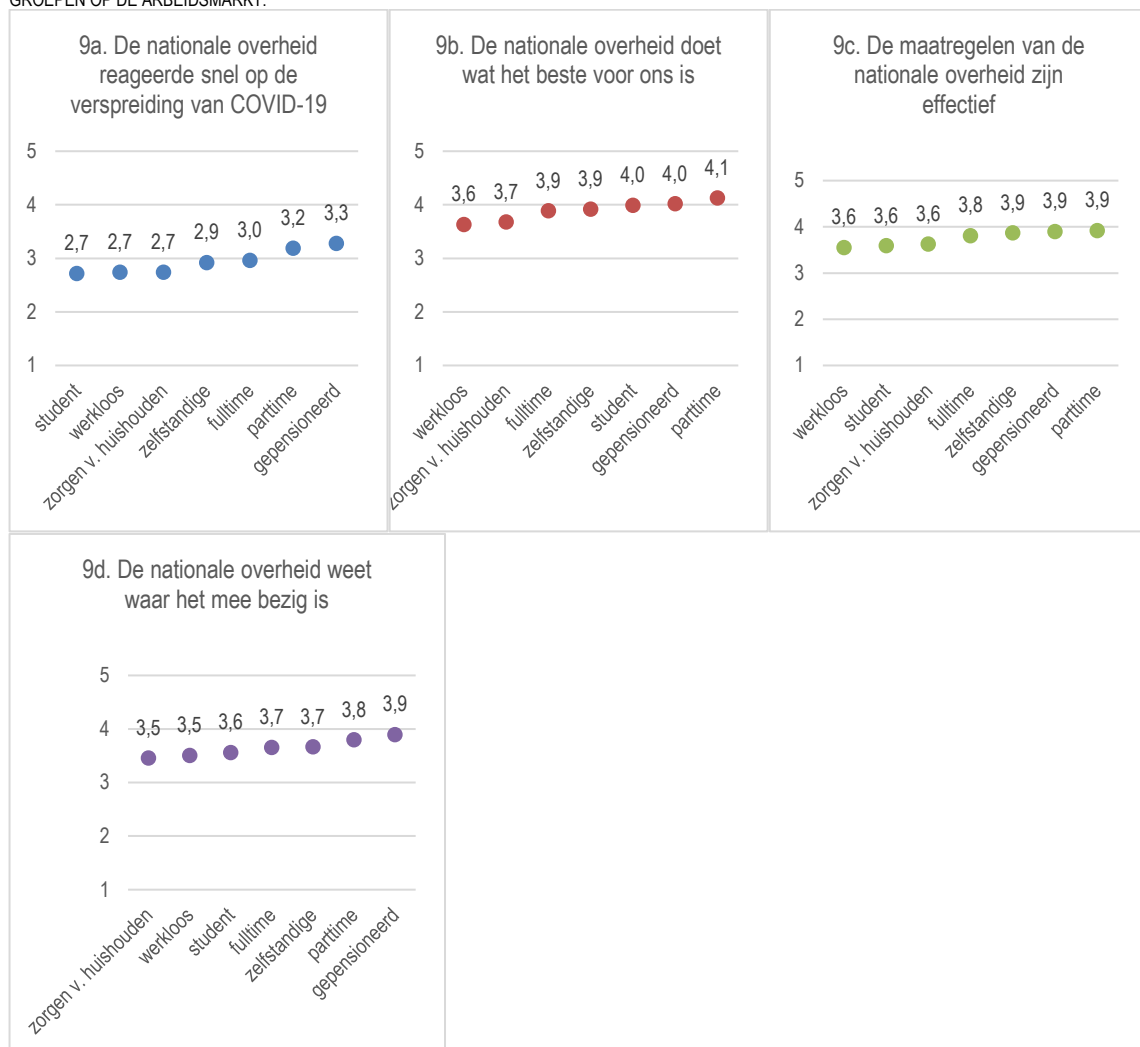
Daarnaast werd er onderzocht of de verschillende onderwijsachtergronden verband houden met de beoordeling van de crisisbeheersing door de lokale en nationale overheid. Uit dergelijke analyses (wederom niet in een figuur) blijkt echter dat mensen met verschillende

opleidingsniveaus de crisisbeheersing min of meer hetzelfde beoordelen. Voor elk van de aspecten van crisisbeheersing waren de verschillen tussen mensen met laag, middelbaar of hoger opleidingsniveau zeer beperkt (verschillen in gemiddelden niet groter dan 0,2) en statistisch niet significant.

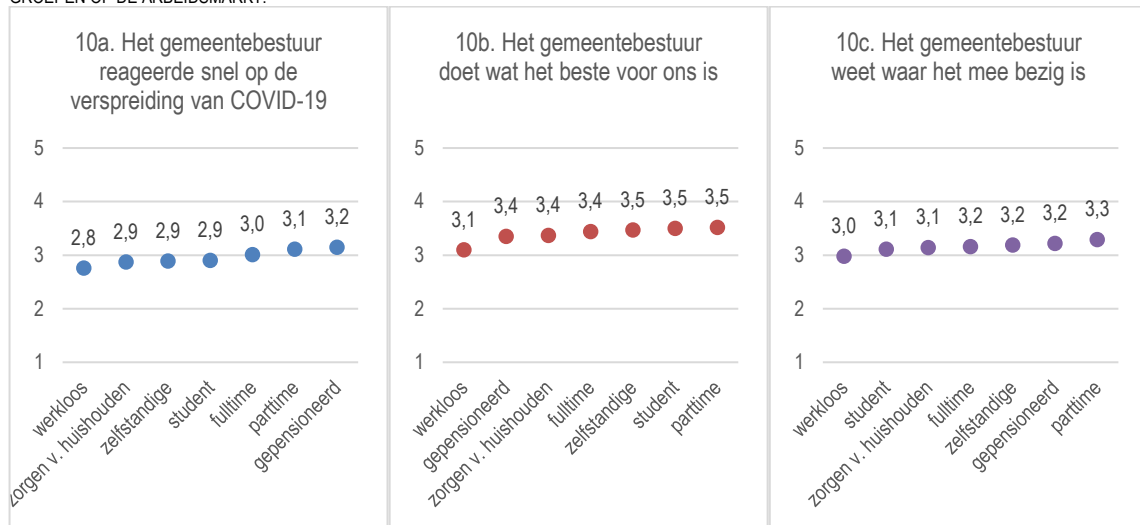
2.3 Arbeidsmarkt positie en opvattingen over de lokale en nationale crisisbeheersing

Hieronder tonen figuur 9 en 10 hoe burgers met verschillende posities op de arbeidsmarkt de verschillende aspecten van de nationale en lokale crisisbeheersing beoordelen. De grafieken tonen alleen de aspecten waarvan de verschillen in gemiddelden tussen groepen statistisch significant zijn. Werklozen zijn over het algemeen het minst positief over de crisisbeheersing door de nationale overheid. Maar de verschillen tussen de groepen zijn over het algemeen beperkt van omvang.

FIGUUR 95. PERCEPTIES VAN VERSCHILLENDE ASPECTEN VAN DE NATIONALE CORONA-CRISISBEHEERSING OP 5 APRIL 2020: VERSCHIL TUSSEN GROEPEN OP DE ARBEIDSMARKT.

FIGUUR 10. PERCEPTIES VAN VERSCHILLENDE ASPECTEN VAN DE LOKALE CORONA-CRISISBEHEERSING OP 5 APRIL 2020: VERSCHIL TUSSEN GROEPEN OP DE ARBEIDSMARKT.

2.4 Opvattingen over de lokale en nationale crisisbeheersing en het aantal corona-infecties

Het aantal corona-infecties hangt negatief samen met de mening dat de nationale overheid snel reageerde op de virus verspreiding (-0,46). Dit wil zeggen dat een hoger aantal corona-infecties in een gemeente leidt tot de opvatting dat de overheid niet snel genoeg reageerde op de COVID-19 verspreiding. Daarnaast hangt het aantal vastgestelde corona-infecties in een gemeente ook samen met drie corona-crisisbeheersing aspecten: transparantie van de beslissingen (0,045), de effectiviteit (0,078) en dat de lokale overheid doet wat goed is voor de burgers (0,066). Deze correlaties zijn zwak maar positief wat inhoudt dat hoe meer corona-infecties er in de iemands directe omgeving zijn, hoe positiever (maar beperkt) deze crisisbeheersing aspecten van de lokale overheid worden beoordeeld.

2.5 Opvattingen over de crisisbeheersing en partijvoorkeur

Figuur 11 vergelijkt de opvattingen over de corona-crisisbeheersing aspecten volgens drie partijblokken: aanhangers van de regerende partijen (VVD, CDA, D66 en CU), de linkse oppositie (SP, GL, PvdA) en de rechtse oppositie (PVV), FvD, SGP). De aanhangers van de regerende partijen beoordeelden elk corona-crisisbeheersing aspect het meest positief. Dit was vooral zichtbaar met betrekking tot de nationale crisisbeheersing die vervolgens iets minder positief werd beoordeeld door de linkse oppositie en het meest kritische door de rechtse oppositie. Daarnaast werd de lokale crisisbeheersing hetzelfde beoordeeld door aanhangers van de regerende partijen en de linkse oppositie. Daarentegen was de rechtse oppositie het minst positief over de lokale crisisbeheersing (de beoordelingscore is onder de 3,0).

Vervolgens toont figuur 12 de verschillen in de beoordelingen van de nationale en lokale crisisbeheersing naar partijvoorkeur. Opmerkelijke verschillen zijn zichtbaar met betrekking tot de nationale crisisbeheersing. De beoordelingen variëren namelijk van neutraal voor de aanhangers van FvD, PVV en DENK (score 2,9-3,0) tot zeer positief voor de aanhangers van CDA, CU en VVD (4,0). Daarentegen zijn de verschillen tussen beoordelingen voor de crisisbeheersing op lokaal niveau beperkt van omvang. De lokale crisisbeheersing werd over het algemeen iets negatiever beoordeeld door aanhangers van FvD en PVV (2,7) en positiever door aanhangers van CU en SGP (3,4).

FIGURE 11. MENINGEN OVER DE CORONA-CRISISBEHEERSING VOLGENS PARTIJVOORKEUREN OP 5 APRIL 2020.

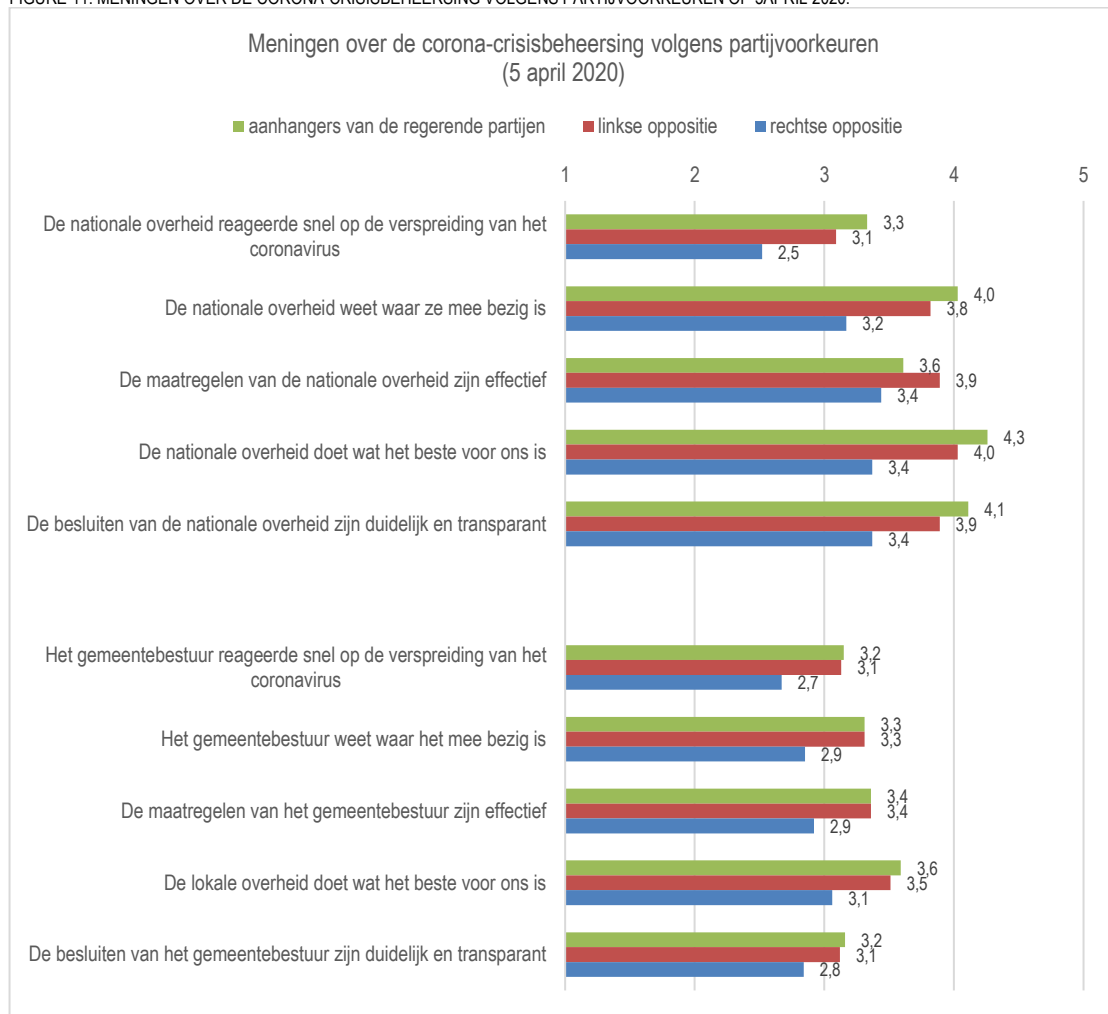
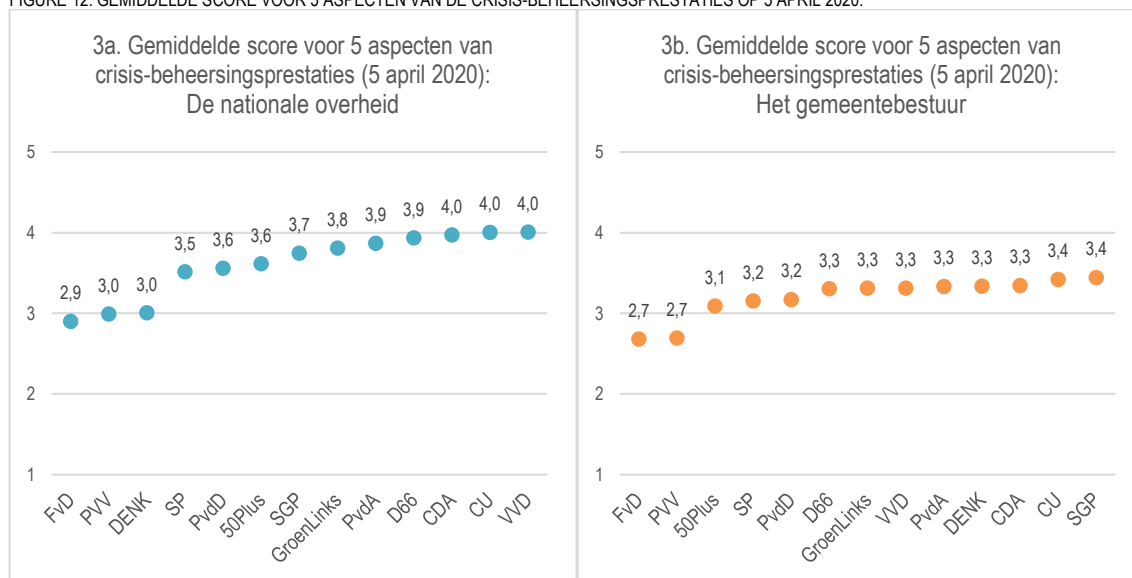

FIGURE 12. GEMIDDELDE SCORE VOOR 5 ASPECTEN VAN DE CRISIS-BEHEERSINGSPRESTATIES OP 5 APRIL 2020.

3 OPVATTINGEN OVER DE LOCKDOWN- MAATREGELLEN TIJDENS DE EERSTE WEKEN VAN DE PANDEMIE

De invoering van de intelligente lockdown bracht een aantal nieuwe maatregelen met zich mee die gevolgen hebben op verschillende gebieden in het leven van burgers, zowel met betrekking tot hun persoonlijke levenssfeer als in economische opzicht. Om de gevolgen hiervan in kaart te brengen werd er aan de respondenten gevraagd om verschillende lockdown-maatregelen, zoals het sluiten van scholen, restaurants, en andere beperkingen in de openbare ruimte, te beoordelen. Het is goed nogmaals te herhalen dat deze beoordelingen betrekking hebben op de periode kort nadat de maatregelen waren ingevoerd begin april 2020. We kijken naar de mate waarin burgers de maatregelen als te streng, juist gepast, of te soepel ervaarden. Op deze manier kunnen we niet alleen zien welke maatregelen op de meeste steun mochten rekenen, maar ook welke maatregelen het meest controversieel waren. De steun voor maatregelen is belangrijk omdat het succes ervan niet alleen afhankelijk is van handhaving door de autoriteiten, maar met name ook van vrijwillige naleving door burgers.

In de volgende paragrafen worden de algemene beoordelingen van verschillende lockdown-maatregelen gepresenteerd (paragraaf 3.1). Vervolgens onderzoeken we of deze beoordelingen van de burgers verschillen onder leeftijdsgroepen en opleidingsniveaus (paragraaf 3.2) en de posities op de arbeidsmarkt (paragraaf 3.3). De laatste paragraaf zoomt in op de mogelijke verschillen in beoordelingen tussen de provincies en gemeentes met een verschillend aantal corona-gevallen (paragraaf 3.4).

3.1 Opvattingen over de lockdown-maatregelen

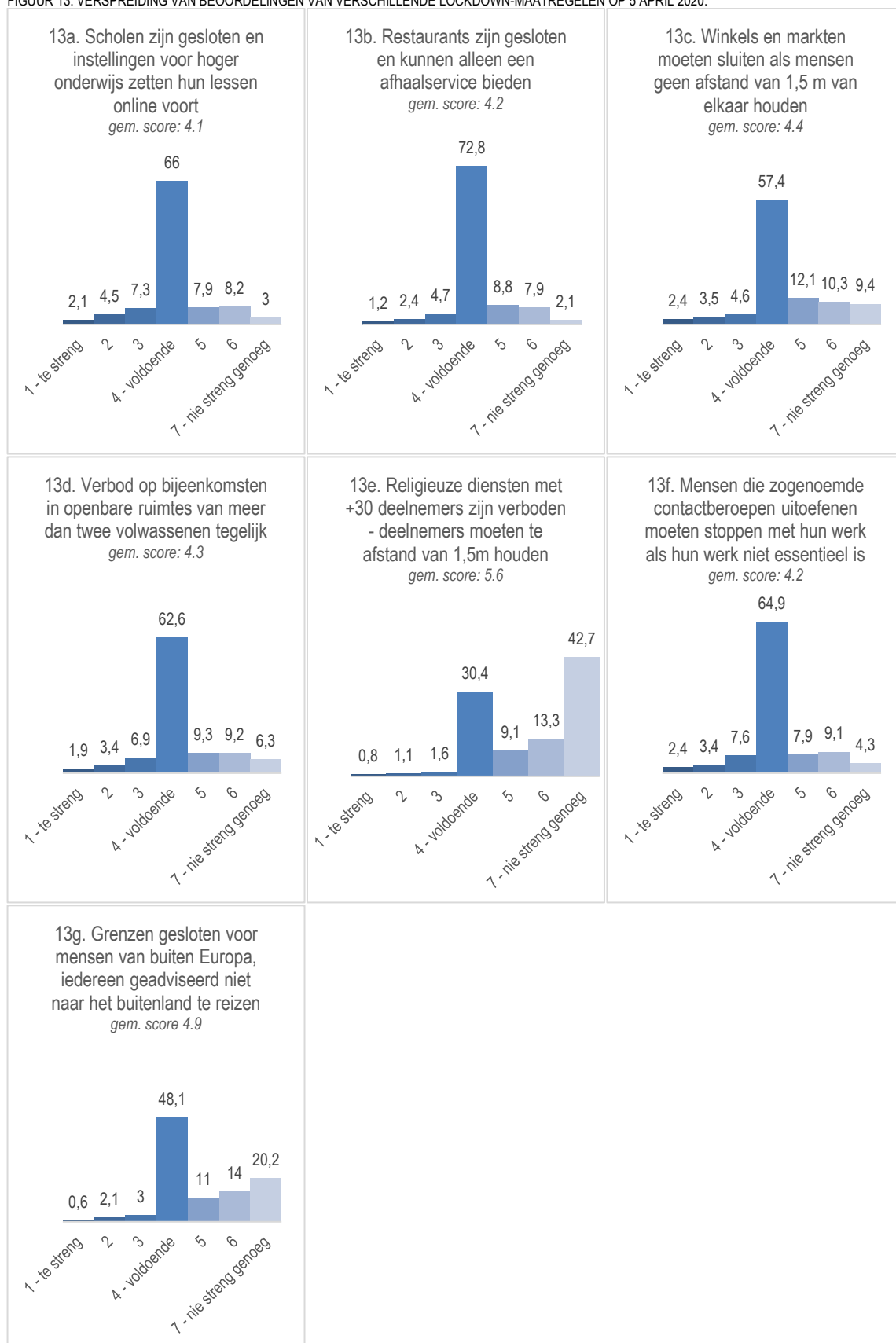
In de eerste weken van de coronacrisis, was er sprake van een redelijke sterke consensus met betrekking tot de meeste lockdown-maatregelen. Om de opvattingen over specifieke maatregelen in kaart te brengen, hebben we respondenten een lijst voorgelegd met daarop zeven maatregelen die eind maart 2020 werden ingevoerd om de verdere uitbraak van het coronavirus in Nederland in te dammen. Voor elk van deze 'lock-down' maatregelen konden respondenten aangeven op een schaal van 1 tot 7 of ze de maatregelen (1) 'te streng', (4) 'voldoende' of (7) 'niet streng genoeg' vonden. De respondenten beoordeelden de volgende zeven maatregelen:

1. Scholen zijn gesloten en instellingen voor hoger onderwijs zetten hun lessen online voort;
2. Restaurants zijn gesloten en kunnen alleen een afhaalservice bieden;
3. Winkels en markten moeten sluiten als mensen geen afstand van 1,5-meter van elkaar houden;
4. Verbod op bijeenkomsten in openbare ruimtes van meer dan twee volwassenen tegelijk;
5. Religieuze diensten met meer dan 30 deelnemers zijn verboden - alle deelnemers moeten te allen tijde een afstand van 1,5-meter van elkaar houden;
6. Mensen die zogenoemde contactberoepen uitoefenen moeten stoppen met het uitvoeren van hun werk als hun werk niet essentieel is;
7. Nederland heeft de grenzen gesloten voor mensen van buiten Europa, en raadt iedereen af om naar het buitenland te reizen.

Uit figuur 13 blijkt dat in de eerste crisisweken veel steun was voor de meeste maatregelen. Bijna alle maatregelen werd door de meerderheid van de respondenten beoordeeld met een "voldoende". Opvallend is eveneens dat weinig mensen de maatregelen te streng vonden. Met name waren mensen het eens met het sluiten van restaurants (72,8%) en scholen (66%), evenals

met de beperkende maatregelen die werden opgelegd aan niet-essentiële contactberoepen zoals kappers, schoonheidsspecialisten en rijinstructeurs (64,9%). Verder was de meerderheid van de respondenten eens met het verbod op samenkomsten van twee of meer volwassenen in publieke ruimtes (62,6%) en de verplichte 1,5 meter afstand in winkels en op markten (57,4%). Echter, minder steun was er voor maatregelen die beperkingen oplegde aan internationale reizen (48,1%) en religieuze bijeenkomsten (30,4%). Vaker dan bij andere maatregelen, werden deze twee maatregelen veelal niet streng genoeg bevonden. Met name de beperkingen op religieuze bijeenkomsten wordt door een meerderheid van respondenten niet streng genoeg bevonden.

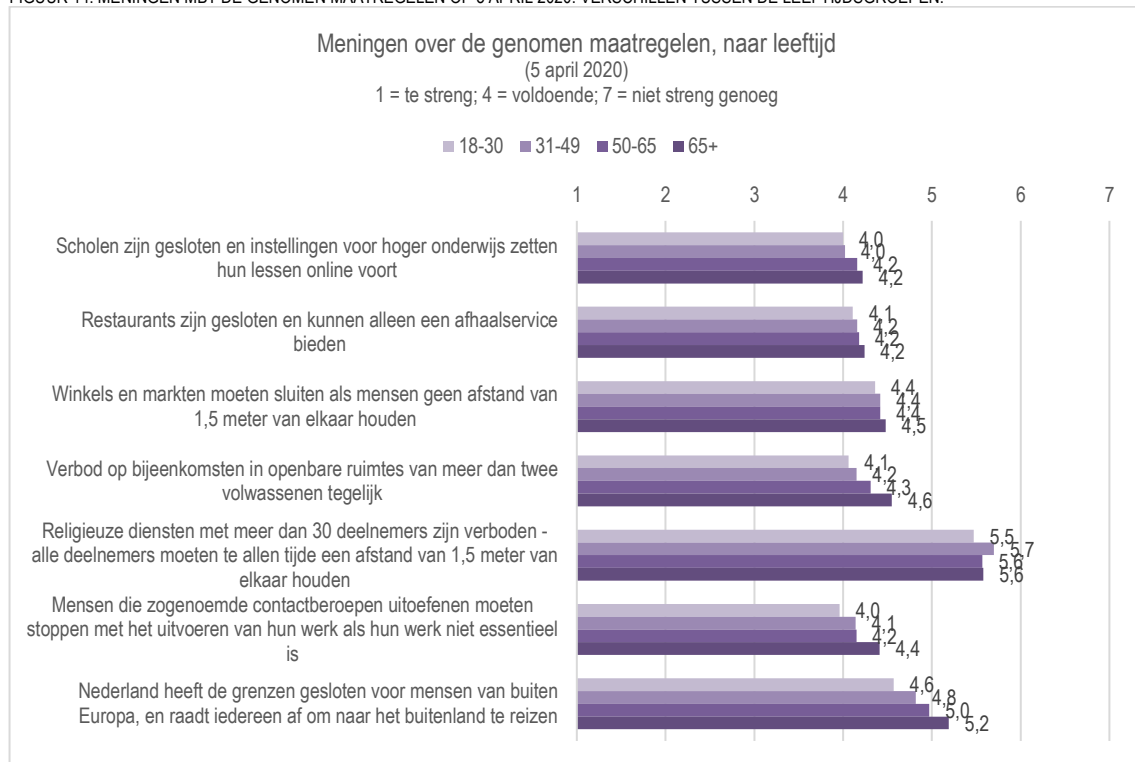
FIGUUR 13. VERSPREIDING VAN BEOORDELINGEN VAN VERSCHILLENDE LOCKDOWN-MATREGELEN OP 5 APRIL 2020.

3.2 Opvattingen over de lockdown-maatregelen naar leeftijd en opleiding

Het blijkt dat verschillende leeftijdsgroepen de genomen maatregelen min of meer hetzelfde beoordelen (zie figuur 14). Met behulp van een Figuur ANOVA-toets zijn we nagegaan in hoeverre de gemiddelde oordelen van verschillende leeftijdsgroepen significant van elkaar verschillen. Hieruit volgt dat de verschillen alleen statistisch significant zijn als het gaat om de maatregelen over openbare bijeenkomsten, contactberoepen en internationaal reizen. In deze gevallen neemt de opvatting dat de maatregelen niet streng genoeg zijn licht toe met de leeftijd van de burger⁴. In het algemeen beoordeelden jonge mensen de maatregelen sneller als “voldoende” vergeleken met andere leeftijdsgroepen wie het eerder als te soepel beschouwden.

FIGUUR 14. MENINGEN MBT DE GENOMEN MAATREGELLEN OP 5 APRIL 2020: VERSCHILLEN TUSSEN DE LEEFTIJDGROEPEN.

Verder zijn ook de verschillen tussen de beoordelingen van respondenten met diverse opleidingsniveaus beperkt van omvang en varieerden tussen 0 en 0,3 punten verschil in gemiddelden (zie figuur 15). Over het algemeen zijn laagopgeleiden – in tegenstelling tot hoogopgeleiden – eerder van mening dat de maatregelen redelijke soepel waren. De uitzondering hierop is betreft de maatregel over religieuze diensten die eerder te soepel werd gevonden door hoogopgeleiden. De meest uiteenlopende meningen betrof de maatregel over het verbod op internationaal reizen. De gemiddelde score voor deze maatregel was 5,3 (‘niet streng genoeg’) onder de laagopgeleiden, 5,0 voor de mensen met middelbaar onderwijs en 4,7 (‘voldoende’ met neiging naar ‘niet streng genoeg’) onder de hoogopgeleiden. Daarnaast waren de verschillen in opvattingen tussen de onderwijsniveaus met betrekking tot de maatregelen voor winkels en restaurants niet statistisch significant.

⁴ Pearson correlaties voor de leeftijd (in jaren) en de maatregel verbod op samenkomst in openbare ruimten was 0,125, voor leeftijd en verbod op contactberoepen: 0,97, voor leeftijd en verbod internationaal reizen: 0,130; allemaal stat. sig. met $p < 0.01$.

FIGUUR 15. MENINGEN MBT DE GENOMEN MAATREGELN OP 5 APRIL 2020, PER OPLEIDINGSNIVEAU.

3.3 Opvattingen over de lockdown-maatregelen volgens burgers met verschillende posities op de arbeidsmarkt

De beoordelingen van respondenten met verschillende posities op de arbeidsmarkt waren ook onderling vergelijkbaar. Statistische toetsen toonden aan dat er bij drie van de zeven maatregelen geen significante verschillen waren tussen groepen op de arbeidsmarkt. De overige vier maatregelen vertoonden slechts een bescheiden variatie in antwoorden tussen groepen. Over het algemeen waren de studenten van mening dat enkele maatregelen (bijv. dichtgaan van scholen en universiteiten en verbod op contactberoepen) iets te streng waren. Echter, dit verschil met andere groepen op de arbeidsmarkt was beperkt van omvang.

3.4 Opvattingen over de lockdown-maatregelen en de nabijheid van het coronavirus

De nabijheid van het coronavirus had slechts een beperkte invloed op de percepties van burgers over de lockdown-maatregelen. Het aantal corona-infecties in de gemeente correleer negatief met de meningen over het sluiten van de scholen (-0,67) en het verbod op internationaal reizen (-0,077). Dit betekent dat hoe hoger het aantal corona-infecties in de gemeente van de respondent, hoe geschikter hij of zij deze maatregelen vindt. Verder correleerde het verbod op religieuze

diensten van meer dan 30 personen positief (0,064) wat betekent dat een hoger aantal corona-infecties in een gemeente samenhangt met de mening dat deze maatregel te soepel is.

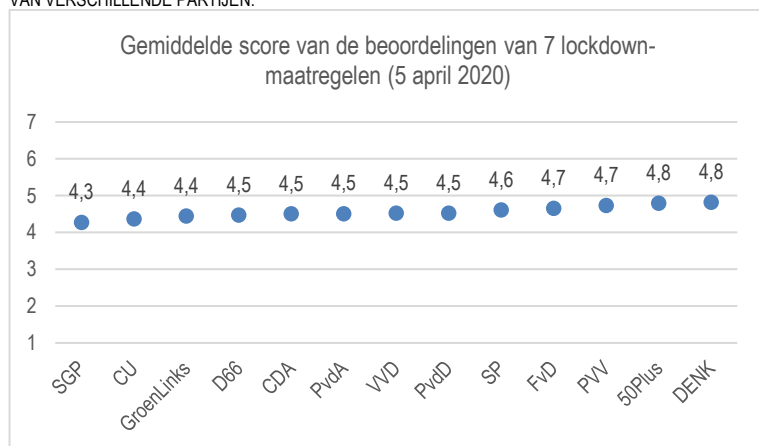
Het hebben van persoonlijke ervaringen met het corona virus, zoals het kennen van iemand die is overleden aan het virus of een vriend of familielid die een corona-infectie heeft gehad, had in het algemeen geen invloed op de opvattingen over de lockdown-maatregelen. De enige uitzondering hierop is de 1,5 meter afstand regel in winkels en op markten, namelijk mensen met persoonlijke coronavirus ervaringen beschouwden deze regel eerder als te soepel (verschil in gemiddelden 0,3).

3.5 Opvattingen over de lockdown-maatregelen en partijvoorkeur

De meeste lockdown-maatregelen werden op een vergelijkbare wijze beoordeeld door de aanhangers van de regerende partijen (VVD, CDA, D66 en CU) en de oppositie. Er waren significante verschillen in gemiddelde scores met betrekking tot de sluiting van de scholen, restaurants en verbod op internationale reizen. Aanhangers van de oppositiepartijen beoordeelden deze maatregelen eerder als iets te soepel in tegenstelling tot de aanhangers van de regerende partijen (gemiddelde scores 0,14-0,2 hoger dan scores van de regerende partijen).

Figuur 16 vergelijkt de gemiddelde beoordelingen van de zeven lockdown-maatregelen volgens de partijvoorkeur van de respondenten. Aanhangers van SGP, CU en GroenLinks beoordeelden de lockdown-maatregelen als 'voldoende' (score 4,3-4,4) in tegenstelling tot de aanhangers van FvD, PVV, 50Plus en DENK die de maatregelen niet streng genoeg vonden (score 4,7-4,8). Ook waren de aanhangers van deze vier partijen eerder geneigd om de ingevoerde maatregelen als iets te soepel te beschouwen.

FIGURE16. GEMIDDELDE SCORE VAN DE BEOORDELINGEN VAN 7 LOCKDOWN-MAATREGELLEN OP 5 APRIL 2020 - VERSCHILLEN TUSSEN AANHANGERS VAN VERSCHILLENDE PARTIJEN.

IN HET VOLGENDE VERSLAG

In het volgende verslag onderzoeken we welke burgers zich het meest houden aan de maatregelen en overheidsadviezen die zijn ingevoerd om het coronavirus verder in te dammen. Daarnaast wordt er onderzocht welke individuele kenmerken (bijv. eerdere overtuigingen, culturele normen, communicatieblootstellingen) de reactie van de burgers op de maatregelen verklaren. In het bijzonder wordt de focus gericht op het vertrouwen in de politiek, sociale vertrouwen en maatschappelijk oriëntatie van de burgers en hun impact op corona-gerelateerd gedrag. Ten slotte onderzoeken we of het burger gedrag (bijv. het naleven van instructies en het helpen van anderen) varieert tussen de gemeenten met verschillende risicobeheersing en of het aantal corona-infecties. Deze analyse zal bijdragen aan het identificeren van de kern aspecten van de Nederlandse samenleving die van invloed zijn op de maatschappelijke reactie op de pandemie en de naleving van de pandemie gerelateerde beperkingen.

Alle rapporten worden gepubliceerd op het platform www.coronapapers.nl.